

Vierne, Louis (1870-1937)

Fransk tonsättare, organist och pedagog

Louis Vierne var en firad och framgångsrik organist. Som lärare hade han haft César Franck och Charles-Marie Widor. Han blev 1892 Widors assistent vid kyrkan i Saint-Sulpice. I konkurrens med 50 andra aspiranter fick han år 1900 efter provspelning tjänsten som organist i Frankrikes förnämsta tempel, Notre Dame i Paris, en tjänst som han innehade till sin död 1937. Bland hans elever kan nämnas Nadja Boulanger, Lily Boulanger, Marcel Dupré och Maurice Duruflé. Eleverna beskrev honom som vänlig, tålmodig och uppmuntrande. En gudarnas gunstling kan det synas, men verkligheten var en annan.

Han föddes svårt synskadad. En operation 7 år senare gav honom en hjälplig led-syn, men synen försämrades efter hand och när han var 40 såg han praktiskt taget ingenting och var helt hänvisad till blindskrift. Han drabbades svårt av tyfus och var nära att avlida. Han skadade ett ben så svårt i en trafikolycka, att man övervägde amputering. Efter en lång konvalescens tvingades han öva upp en helt ny fotpedal-teknik. Hustrun lämnade honom efter 10 års äktenskap. Brodern och hans äldste son dog i 1:a världskriget, den yngste sonen dog i tuberkulos. Ja, det är ingen överdrift att säga att han på det privata planet hade det svårt. Men han hade sin orgel och sin musik. Och han lämnade världen på ett storartat sätt. Han dog den 2:e juni 1937, sittande vid sin orgel i Notre Dame, under sin 1750:e konsert inför 3000 åhörare.

Vierne är mest känd för sin orgelmusik, bl.a. 6 orgelsymfonier och 24 fantasi-stycken. Men av hans 62 opusnummer är det bara 17 som innehåller orgelmusik. Hans produktion av flersatsiga kammarmusikverk inskränker sig dock till en stråkkvartett, en violinsonat, en cellosonat och en pianokvintett.

Violinsonat g-moll op. 23

1. *Allegro risoluto* 2. *Andante sostenuto* 3. *Intermezzo. Quasi vivace*
4. *Largamente-Allegro agitato*
1906

Sonaten tillägnades Eugene Ysaÿe. Den har aldrig tillhört standardrepertoaren, vilket den delar med de flesta av Viernes verk som inte skrevs för orgel. Men den är värd att ta till hjärtat. På internet finns violinstämman i en utgåva med rekommendationer för frasering, fingersättning och stråkföring.¹

Första satsen inleds med två takters pianoackompanjemang innan det mycket energiska huvudtemat klingar ut i violinen. En raffinerad harmonisk effekt uppkommer genom att pianot faktiskt spelar c-mollackord till temat i g-moll, en tonart som fastställs av dominantackordet i halvslutet efter 8 takter:

¹ Daniel J Skidmore, Louis Vierne's Sonata in G Minor for Violin and Piano: A Performance Edition. (2006). <https://libres.uncg.edu/ir/uncg/f/umi-uncg-1144.pdf>

Huvudgruppens andra del domineras av det understreckade motivet i notexemplet ovan. Huvudgruppen avslutas med en liten solokadens i violinen, som efter ritardando slutar i en vilopunkt.²

Sidotemat introduceras i pianot:

Sidogruppen leder direkt till genomföringen.

Denna börjar med huvudtemat, som behandlas under ca 2/3 av avsnittet. Sidotemat svarar för resten. I slutet av huvudtemautvecklingen lägger man framför allt märke till utvecklingen av understreckade motivet från huvudtemat (se ovan), inte minst i pianoackompanjemanget.

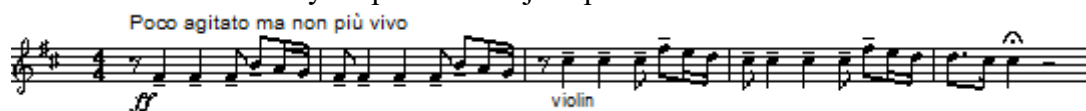
Återtagningen följer i stort expositionen, men sidotemat hörs först i E-dur innan tonikan (G-dur) hittas. En coda byggd på huvudtemat avslutar satsen.

Sats 2, *Andante sostenuto*, har en tre-delad form, ABA. I de inramande A-delarna finns bara ett tema. Det är mycket speciellt i sin ständigt växlande tonartstillhörighet. Vi känner igen inledningens fallande terser från första satsens sidotema. Pianot introducerar:

Partiturnoteringen antyder Ess-dur eller c-moll men temat verkar snarare höra hemma i B-dur. Avsnittet slutar dock på ett Ess-durackord, en stor ters under tonikan.

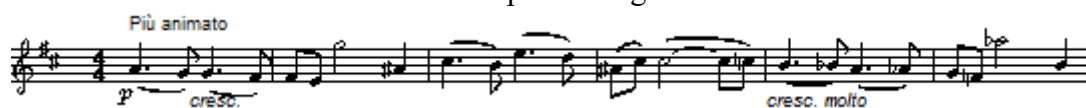
I den rörligare och mer upprörda mittdelen, B, finns det två teman. Det första karakteriseras av sina synkoper. Det börjar i pianot och fortsätter i violinen.

Tonarten är h-moll, alltså en stor ters över tonikan. Mellan dessa upprepade motiv i fortissimo finns en försynt 1-takts fras som efter en spänningsladdad paus skjuts in i pianot:

Det andra temat karakteriseras av sina punkteringar:

² Pauser är överhuvudtaget vanliga som markeringar mellan olika avsnitt. En sagesman, violinisten och musikvetaren Daniel J Skidmore (se fotnot ovan), menar att detta kan vara en vana från orgelspelet, där det krävs pauser för att hinna med att byta register.

När detta tema presenterats, börjar ett avsnitt i vilket motiv från båda temana kombineras. I notexemplet känns t.ex. första temats synkoperingar igen i takt 3, andra temats punkteringar i takt 1 och första temats pianoinpass i takterna 1 och 3:

Det andra temat återkommer sedan och avslutar B-avsnittet. I slutet hörs, till en drill i violinen, pianot antyda temat som ska följa i A-delens återkomst. Denna är i stora drag den inledande delen.

I sats 3, *Intermezzo. Quasi vivace*, återkommer som huvudtonart h-moll från den föregående satsens mellandel, även om satsen slutar i H-dur. Vi ser hur Vierne laborerar med tersbefryndade tonarter i mellansatserna. Satsen har scherzokaraktär.

Formmässigt är det ett rondo med en något ovanlig ordning av de tre temana, A₁ B₁ A₂ C₁ A₃ B₂ A₄ [C₂ A₅] C₃ A₆ C₄ A₇.

Ritornelltemat, A, hörs först i violinen efter två taktens inledande pianoackompanjemang:

Temat liknar första satsens huvudtema. De fyra första toner är identiska om man bortser från upptakten i det första temat.

Episod B följer direkt utan paus. Temat består av 8 takter:

Temat upprepas omedelbart men i en helt annan skepnad, som dock fortfarande avslöjar huvuddragen.

Episod C är betydligt längre än B. Liksom i B-episoden hörs temat i två versioner. Notexemplet nedan visar den första versionen:

Den andra är ganska förändrad:

De tre temana växlar alltså enligt mönstret ovan och i olika tonarter. När A₃B₂A₄ hörs är tonarten a-moll. I A₃ hörs temat förutom i sin normala skepnad, också spegelvänt (inverterat) i växelspel mellan pianot och violinen.

C₂A₅ har delvis genomföringskaraktär. Bland annat hörs delar av båda temana samtidigt.

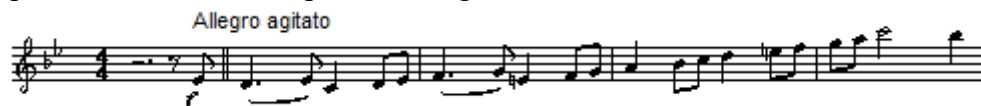
Tonarten h-moll återkommer i A₆, och sista C₄ klingar i H-dur. Den blir också satsens slutackord.

Finalen består av en introduktion, *Largamente*, och ett allegro i sonatform. I introduktion finns efter ca 8 takter ett tema som redan antytts i dessa takter och som bär omisskännliga drag av andra satsens tredje tema, med sina punkterade motiv:

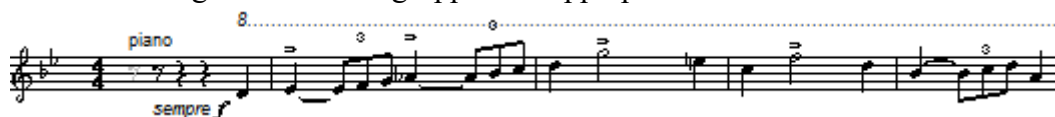

Vierne är alltså trogen den franska tradition som försöker knyta ihop satserna med besläktade teman, även om något direkt cykliskt återkommande tema saknas.

Satsens kärna, *Allegro agitato*, har ett huvudtema, som också innehåller viktiga punkterade motiv. Det presenteras genast i violinen:

Ett annat viktigt tema i huvudgruppen tas upp i pianot:

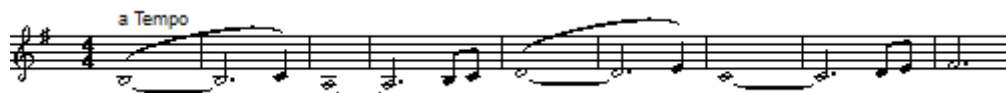
Sidotemat i Ess, presenteras i violinen:

Expositionen avslutas med huvudtemats början följd av en vilopunkt, en fras som upprepas ytterligare en gång.

I den långa genomföringen (ca 120 takter) får huvudtemat stort utrymme, inte minst en augmentation³ av huvudtemat. Men i slutet får även sidotemat komma till tals.

Notexemplet visar den augmentation av huvudtemat som inleder genomföringen:

Återtagningen är ungefär av expositionens längd (ca 90 takter). Sidotemat klingar först i Ass innan tonikan i dur nås.

Codan inleds med huvudtemat i pianots basstämma.

³ Augmentation, förstoring, innebär att ett motiv eller tema uppträder med förlängda notvärden. Det är vanligt i fugor och annan kontrapunkt men används även i genomföringsavsnitt.